

Eén grote bundeling van taalactiviteiten

Effectief werken met digitale prentenboeken en de Monitor bij BoekStart in de kinderopvang

BoekStart

BoekStart in de kinderopvang richt zich op het versterken van het voorleesklimaat in de kinderopvang. Pedagogisch medewerkers en de voorleescoördinator van de kinderopvang werken daar samen aan met de voorleesconsulent van de Bibliotheek. Bijvoorbeeld door op de groepen een aantrekkelijke leeshoek in te richten en een goede collectie prentenboeken neer te zetten. En door het vergroten van de deskundigheid van pedagogisch medewerkers op het gebied van voorlezen en gebruik van digitale media. Om het voorleesklimaat in de kinderopvang te meten wordt de BoekStartmonitor ingezet.

Volgens de landelijke resultaten van de BoekStartmonitor 2018 werkt ruim de helft van de pedagogisch medewerkers nooit met digitale prentenboeken. Dat is jammer, want het bekijken van digitale prentenboeken heeft een aantoonbaar positief effect op de woordenschatontwikkeling van

jonge kinderen. Kunst van Lezen heeft daarom een pilot gestart waarin het werken met digitale prentenboeken centraal staat. Daarnaast is ingezet op het effectief werken met de BoekStartmonitor. De pilot heeft op zes locaties gedraaid in de periode van maart 2019 tot maart 2020. Onderzoeksbureau Oberon heeft het traject geëvalueerd door middel van diepte-interviews met de voorleesconsulenten (degenen die vanuit de Bibliotheek betrokken waren bij de pilot) en de voorleescoördinatoren (degenen die vanuit de kinderopvangorganisatie betrokken waren bij de pilot).

In deze brochure lees je over de bevindingen van de pilot. De eerste praktijkervaringen vormen een bron van informatie en inspiratie voor andere bibliotheken en kinderopvangorganisaties in Nederland.

A photograph of two young children, a boy and a girl, looking intently at a book. The boy is on the left, and the girl is on the right. They are in a brightly lit room, possibly a library or a classroom, with colorful decorations in the background.

Inhoud van de pilot

	Voor wie	Onderwerp	Bijzonderheden
Masterclass 1	Voorleesconsulenten	Digitale prentenboeken	
Masterclass 2	Pedagogisch medewerkers	Digitale prentenboeken	Op locatie
Masterclass 3	Voorleesconsulenten	Werken met de BoekStartmonitor	
Begeleidingsgesprekken	Alle betrokkenen	Voortgang pilot	Op locatie

Digitale prentenboeken

Digitale prentenboeken zijn interactieve animatiefilms, waarin het verhaal en de platen van een prentenboek worden ondersteund met beeld, geluid en beweging. In de pilot met digitale prentenboeken werden de prentenboeken van Bereslim gebruikt. Kinderen kunnen op bereslim.nl zelfstandig een digitaal prentenboek bekijken; in de kinderopvang wordt met jonge kinderen meestal in een (kleine) groep onder begeleiding gekeken. Sommige prentenboeken van Bereslim bevatten vragen over het verhaal. Wetenschappelijk onderzoek aan onder andere de Universiteit van Leiden heeft aangetoond dat het samen bekijken van digitale prentenboeken positieve effecten heeft op verhaalbegrip en woordenschat van kinderen.

BoekStartmonitor

De Monitor BoekStart in de kinderopvang heeft als hoofddoel de voorleesomgeving en het gedrag van de pedagogisch medewerkers op het gebied van leesbevordering in beeld te brengen. Daarnaast levert de Monitor informatie over beleid en organisatie in de kinderopvangorganisatie rond BoekStart in de kinderopvang. De Monitor bestaat uit drie vragenlijsten: voor pedagogisch medewerkers, voor de voorleescoördinator en/of locatiemanager en voor de betrokken bibliotheekmedewerker. De monitorvragenlijsten kunnen ieder jaar worden ingevuld en de resultaten ervan worden in een gezamenlijk overleg met de betrokkenen besproken.

De deelnemers aan de pilot

Zes heel verschillende kinderopvanglocaties deden mee aan de pilot. Hiervoor was bewust gekozen om zoveel mogelijk verschillende ervaringen op te halen. Van een kleine organisatie met één locatie in een landelijke omgeving, tot een locatie die deel uitmaakt van een grote organisatie middenin een achterstandswijk. Van een locatie waar de samenwerking met de Bibliotheek bij aanvang van de pilot nog echt in de kinderschoenen stond tot een locatie waar de Bibliotheek al jaren kind aan huis was. We stellen de zes locaties aan je voor.

1. Geldrop: nieuwe kinderopvanglocatie

Locatie De Hazelaar van kinderopvangorganisatie De Grabbelton in Geldrop (Noord-Brabant) is een kleine en vrij nieuwe locatie met één kinderopvanggroep en één VVE-groep. Op het moment dat de pilot begon, was er nog geen boekencollectie, nog geen goede voorleeshoek, nog geen voorleescoördinator en nog geen BoekStartmonitor. De pilot fungeerde dus eigenlijk als startpunt van aandacht voor leesbevordering. De pedagogisch medewerkers op De Hazelaar hadden nog nooit een digitaal prentenboek gezien en dus ook nog nooit digitale prentenboeken gebruikt in de groep; ze stonden er helemaal blanco tegenover. De Hazelaar werkt samen met Bibliotheek Dommeldal.

2. Kampen: onderdeel van een kindcentrum

Prokino De Libelle in Kampen (Overijssel) bestaat uit een kinderopvanggroep en een peuteropvanggroep. Prokino De Libelle maakt deel uit van een kindcentrum, waar ook de Bibliotheek *op school* is ingevoerd. De Libelle ligt in een wijk waar relatief veel laagtaalvaardige gezinnen wonen. Dankzij een gemeentelijke subsidie kan de voorleesconsulent van Bibliotheek Kampen vaak aanwezig zijn op deze locatie. Sinds 2013 is De Libelle een BoekStartlocatie. Sinds 2018 doet deze locatie mee aan de BoekStartmonitor en worden er op basis van de monitorresultaten doelen opgesteld voor het voorleesplan. De pedagogisch medewerkers hadden nog geen ervaring met digitale prentenboeken.

3. Leek: kleinschaligheid in landelijk gebied

Villa Oostwold is een kleine kinderopvang in Oostwold (Groningen), met één, soms twee groepen van maximaal tien kinderen. Voordat de pilot begon, bestond er al een goede samenwerking tussen Villa Oostwold en de lokale Bibliotheek in Leek, aldus de voorleescoördinator: 'We waren al heel fanatiek met de bieb.' De BoekStartmonitor werd ook al wel ingevuld, maar er werd niet veel mee gedaan. Digitale prentenboeken waren er nog niet op Villa Oostwold en de pm'ers waren daar eigenlijk ook geen voorstander van. Tijdens de pilot werd Villa Oostwold begeleid door Biblionet Groningen.

4. Leersum: eenpitter

De Harlekijn te Leersum (Utrecht) is een kinderopvangorganisatie met één locatie te Leersum, waar kinderen worden opgevangen in drie verticale groepen en twee VVE-groepen. De Harlekijn en Bibliotheek Z-O-U-T werken sinds ruim vier jaar samen in het kader van BoekStart in de kinderopvang en De Harlekijn neemt al net zo lang jaarlijks de BoekStartmonitor af. De pedagogisch medewerkers op De Harlekijn werkten nog niet met digitale prentenboeken voor ze deelnamen aan de pilot.

5. Leiden: kinderopvang in een achterstandswijk

Kinderopvanglocatie De Grote Beer staat in een achterstandswijk van Leiden (Zuid-Holland), er zijn veel kinderen met behoorlijk zware achterstanden. De Grote Beer en Bibliotheek BplusC werkten al wel samen, maar voornamelijk rond boekencollecties en via e-mail. Op deze locatie werd nog helemaal niet met digitale prentenboeken gewerkt. De BoekStartmonitor was één keer eerder ingevuld, maar lang niet door alle pedagogisch medewerkers.

6. Meppel: kleine locatie, grote organisatie

Kindpunt Vissersingel in Meppel (Drenthe) is een kleine kinderopvanglocatie waar kinderen uit veel verschillende culturen worden opgevangen. Sinds drie jaar is Kindpunt Vissersingel een BoekStartlocatie. Er was dus al een voorleescoördinator, de Monitor werd elk jaar al goed ingevuld en de Monitor werd ook gebruikt om het voorleesplan bij te stellen. Kortom: er werd bij aanvang van de pilot al heel planmatig aan voorlezen gewerkt in samenwerking met Bibliotheek Meppel. De pedagogisch medewerkers op deze locatie werkten ook al wel incidenteel met digitale prentenboeken, maar dat was vooral 'recreatief vermaak' voor de kinderen.

De opbrengsten van de pilot

Wat heeft de pilot opgeleverd op de deelnemende locaties? We noemen de opbrengsten die tijdens de interviews met de voorleesconsulenten van de Bibliotheek en de voorleescoördinatoren van de kinderopvang prominent naar voren kwamen.

1

Actief gebruik van digitale prentenboeken

De pilot heeft geleid tot actief gebruik van digitale prentenboeken op alle zes deelnemende locaties. Voor vijf van de zes was dat een hele nieuwe activiteit om mee te werken. Op één locatie kenden de pedagogisch medewerkers het fenomeen al wel, maar gingen ze er dankzij dit traject gestructureerder mee werken. De deelnemers hebben ieder hun eigen manier gezocht en gevonden om digitale prentenboeken te integreren in hun werk. Daarbij gaat het heel concreet om het kiezen van een handig moment op de dag en een apparaat dat de pedagogisch medewerkers fijn vinden om mee te werken. Sommigen hebben een voorkeur voor een tablet op schoot met een klein groepje kinderen op de bank, anderen gebruiken liever een groot scherm. Op een aantal locaties ontwikkelden de betrokkenen bovendien een manier om gestructureerd en gedifferentieerd te kunnen werken met digitale prentenboeken, zoals met behulp van een turflijst of logboek. De pedagogisch medewerkers hebben zo'n volgsysteem bijvoorbeeld ingezet om doelbewust de taalwakkere kinderen vaker aan de beurt te laten komen.

2

Actief gebruik van de BoekStartmonitor

De pilot leidde ook tot actief gebruik van de BoekStartmonitor. Allereerst hebben de locaties op basis van de monitorresultaten voor zichzelf pilotdoelen geformuleerd. We zien een gevarieerd beeld: op sommige locaties werden de resultaten al besproken en in het jaarplan en/of voorleesplan opgenomen. Op andere locaties kreeg het gebruik van de Monitor een nieuwe impuls of namen de voorleesconsulent en de voorleescoördinator zich voor om per direct cyclisch en systematisch met de Monitor te gaan werken.

3

Impuls voor samenwerking tussen Bibliotheek en kinderopvang

Een derde verandering betreft de samenwerking tussen Bibliotheek en kinderopvang: die is qua inhoud en frequentie intensiever en persoonlijker geworden. Voorheen was er meestal al samenwerking in het kader van onder andere BoekStart in de kinderopvang, maar die bleef nog wel eens beperkt tot contact via e-mail over bijvoorbeeld de collectie. De digitale prentenboeken vormen voor de Bibliotheek een fijne binnenkomer om 'iets nieuws' aan te bieden. Een van de deelnemers: 'Er is nu een drempel doorbroken, waardoor je makkelijker contact met elkaar opneemt. Ik verwacht dat dat blijvend zal zijn.'

4

Impuls voor vergroten van ouderbetrokkenheid

Drie van de zes kopgroeplocaties hebben tijdens de pilot gewerkt aan het vergroten van ouderbetrokkenheid bij voorlezen. Alle drie de locaties hebben daar gedurende het traject ook wel mee geworsteld. De meest positieve reacties van ouders kwamen er op de locaties waar kinderen een leenexemplaar van het themaboek mee naar huis kregen, waarmee als digitaal prentenboek op de groep werd gewerkt. Bij het leenexemplaar zaten ook voorleestips of eenvoudige activiteiten bij het boek. De combinatie van het themaboek in de groep, het boek lenen voor thuis en het digitale prentenboek, maakt dat een boek gaat leven: bij de kinderen en de pedagogisch medewerkers, en ook bij de ouders: 'Het werkte als een tierelier! De kinderen hebben het er nog steeds over.'

Succesfactoren werken met digitale prentenboeken

Wat werkte goed in de pilot, waardoor de mooie opbrengsten tot stand kwamen?
De betrokkenen benoemen een drietal succesfactoren.

› Het fenomeen digitaal prentenboek

De grootste succesfactor uit de pilot was het werken met het digitale prentenboek zelf. Alle geïnterviewde pedagogisch medewerkers toonden zich er enthousiast over: 'De activiteit is fijn, makkelijk en leuk. En de kinderen leren er superveel van.' Daarnaast zagen ze ook plezier, enthousiasme en betrokkenheid bij de kinderen als ze hen een digitaal prentenboek lieten bekijken.

› Koppeling digitaal prentenboek aan thema en fysiek boek

De voorleescoördinatoren leerden in de masterclass dat digitale prentenboeken positieve effecten hebben voor zowel woordenschat als verhaalbegrip bij de kinderen. Maar ze zagen dat naar eigen zeggen vooral bij het combineren van de papieren en de digitale versie van het boek. De pedagogisch medewerkers benadrukten dan ook vrijwel allemaal dat ze de koppeling tussen fysiek prentenboek en digitaal prentenboek belangrijk vinden. Daarmee wordt het lezen van een digitaal prentenboek dus geen extra activiteit, maar juist een onderdeel van het geheel. Bovendien zagen ze de inhoudelijke meerwaarde van de koppeling tussen beide boekversies: 'Het is één grote bundeling van taalactiviteiten en dat is de kracht'.

› Feitelijke onderbouwing

Tijdens de masterclass over digitale prentenboeken werd op een toegankelijke manier informatie voor het voetlicht gebracht over de effecten van het werken met digitale prentenboeken. Deze wetenschappelijk aangetoonde effecten van digitale prentenboeken op de taalontwikkeling van kinderen werken overtuigend. Deze feiten hebben de pedagogisch medewerkers die - in meer of mindere mate - twijfels hadden bij het gebruik van schermen in de kinderopvang overtuigd van het doel en het nut ervan.

Aandachtspunten werken met digitale prentenboeken

De pilot leverde ook een aantal aandachtspunten op én inzicht in de randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan om het werken met prentenboeken goed uit de verf te laten komen.

› Weerstand tegen beeldschermen

Weerstand tegen het gebruik van beeldschermen in de kinderopvang komt zeker voor, zowel bij ouders als bij de pedagogisch medewerkers. Maar de weerstand kon ook overwonnen worden. Hoe? Ten eerste werkten de wetenschappelijke feiten over de effecten van digitale prentenboeken overtuigend. Ten tweede leidde het zien van de filmpjes zelf tot meer begrip. Als ouders deze filmpjes zien, merken ze dat het 'intelligente filmpjes' zijn en blijken ze vaak geïnteresseerd. Ten derde heeft de combinatie van papieren en digitale boek meerwaarde. Die koppeling wordt als cruciaal beschouwd, omdat de pedagogisch medewerkers dan echt merken dat het positieve effecten heeft op de kinderen, maar ook omdat ze het dan niet 'als iets extra's erbij' beschouwen.

› Draagvlak management en technische problemen

Voor goedwerkende digitale prentenboeken zijn natuurlijk enige technische voorzieningen noodzakelijk. Op één locatie bleef dit maandenlang een knelpunt, maar op andere locaties werden de problemen met wifi of apparatuur binnen afzienbare tijd opgelost. Het is duidelijk dat voor dergelijke zaken betrokkenheid van de manager noodzakelijk is.

› Goede organisatie van de samenwerking

Voor een goed verloop van het traject bleek het van belang om de samenwerking tussen kinderopvang en Bibliotheek goed te organiseren. In de meeste gevallen werd het pilottraject gemakkelijk ingevoegd in de al bestaande samenwerking. Voor de voorleesconsulent vanuit de Bibliotheek is het prettig als er iemand bij de kinderopvang is die ze goed kunnen bereiken. Dat is bij pedagogisch medewerkers die de hele dag op de groep staan wel eens lastig. Op twee locaties was een coach/beleidsmedewerker betrokken bij de samenwerking; zij staan niet op de groep en zijn meestal goed bereikbaar. Dat is voor een Bibliotheek heel prettig werken.

Nawoord van Kunst van Lezen

Deze pilot liet zien dat het werken met digitale prentenboeken bijdraagt aan het verbeteren van het voorleesklimaat in de kinderopvang. Pedagogisch medewerkers, kinderen en ouders zijn enthousiast. De pilotgroepen willen er graag mee verder. De inzet van digitale prentenboeken biedt een meerwaarde!

Bovendien versterkt deze werkwijze de band tussen Bibliotheek en kinderopvang. Als Bibliotheek kun je je voordeel doen met de positieve ervaringen die opgedaan zijn in de pilot. De opbrengsten en succesfactoren kunnen beleidsmakers/management van de kinderopvang overtuigen en pedagogisch medewerkers over de streep trekken. Ditzelfde geldt voor de inzet van de BoekStartmonitor: de doelen die op basis van de monitorresultaten worden geformuleerd, helpen het voorleesklimaat te verbeteren. Het werken met digitale prentenboeken op de groep kan een van de doelen zijn die in het voorleesbeleid wordt opgenomen.

Uit de BoekStartmonitor 2019 blijkt dat pedagogisch medewerkers significant vaker minimaal een paar keer per week met digitale prentenboeken werken (8%) dan in 2018 (5%). Dat is positief. Kunst van lezen wil de inzet van digitale prentenboeken en de Monitor verder stimuleren en faciliteren. Informeer via info@boekstartpro.nl.

BoekStart

Colofon

© Stichting Lezen (2020)

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma BoekStart (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Auteur: Marleen Kieft, Oberon / MK onderzoek + advies

Foto's: Portal landelijke huisstijl de Bibliotheek

Vormgeving: Ingrid de Jong, Cubiss

www.lezen.nl | www.boekstartpro.nl

Lezen
STICHTING LEZEN

